

Walory przyrodniczo- -krajobrazowe doliny Bystrzycy w Lublinie

Ewa Trzaskowska, Katarzyna Sobczak

The Natural
and Landscape
Amenities of
Bystrzyca
Valley's

W ostatnich latach poprawia się świadomość ekologiczna, zarówno mieszkańców jak również decydentów, dzięki czemu naturalna potrzeba obcowania z wodą i chęć jej ochrony odzwierciedla się w próbach zagospodarowania istniejących cieków oraz tworzenia sztucznych zbiorników. Jednocześnie istnieje tendencja wykorzystywania takich elementów przyrody dla niewielkiego grona użytkowników. Obserwujemy żywiołowy rozwój struktur mieszkaniowych, a tereny nadrzeczne, ze względu na swoje walory, stanowią bardzo atrakcyjny „kąsek”. Problem narasta, czemu sprzyja gospodarka wolnorynkowa oraz osiągnięcia współczesnej techniki. Niepokoi fakt zagospodarowania dolin rzecznych dla celów komercyjnych i niszczenie potencjalnych terenów wypoczynkowych. Dlatego bardzo ważne jest aby tereny nadrzeczne nie ulegały zabudowie i nie zmieniły swojego charakteru, nawet jeśli to co dostrzegamy obecnie nie jest jeszcze zadowalające.

Rozwój Lublina determinowany był otaczającą go przyrodą, a wody płynące uznawane były za jeden z podstawowych i najcenniejszych komponentów środowiska naturalnego. Występujące tu Bystrzyca, Czechówka i Czerniejówka warunkowały w sposób zasadniczy układ przestrzenny miasta, określały preferowane kierunki rozwoju gospodarczego, służyły celom wypoczynkowym^{1,2}. Plany rozwoju miasta uwzględniały możliwość

przeznaczenia dolin rzek do celów rekreacyjnych. Niestety zrealizowane zostały tylko dwa projekty, nadal nie ma pomysłu na wykorzystanie istniejących walorów, a Lublin musimy zaliczyć do grupy miast odwróconych tyłem do rzeki.

W artykule charakteryzujemy walory przyrodniczo-krajobrazowe najważniejszej rzeki w Lublinie – Bystrzycy. Pragniemy także wskazać kierunki przyszłego zagospodarowania, tak by z jednej strony zachować to, co cenne krajobrazowo i przyrodniczo, a z drugiej udostępnić dolinę mieszkańcom, jako miejsce wypoczynku.

Walory przyrodniczo- -krajobrazowe Bystrzycy

The natural and landscape
amenities of the Bystrzyca
River

Dolina Bystrzycy stanowi główną oś przyrodniczą i krajobrazową Lublina, oddzielającą część centralną i północno-zachodnią miasta, położoną na Płaskowyżu Nałęczowskim od części południowo-wschodniej na Wyniosłości Giełczewskiej. Bystrzyca o długości 74 km i powierzchni zlewni 1320,2 km² w obrębie miasta mierzy 22,5 km. Przepływ jednostkowy na Bystrzycy przed zaporą wynosił ok. 2,30 m³/s, jednak reżim przepływu w odcinku miejskim i dol-

Dolina Bystrzycy powyżej mostu na ul. Cienistej
Bystrzyca valley over the bridge in Cienista street

Dolina Bystrzycy poniżej mostu na ul. Cienistej
Bystrzyca valley below the bridge in Cienista street

Ujście Bystrzycy do Zalewu Zemborzyckiego
Bystrzyca mouth at Zemborzycki Reservoir

nym biegu rzeki nie jest w ostatnich latach silnie modyfikowany przez gromadzenie i wypuszczanie wody z Zalewu Zemborzyckiego. Czystość rzeki nie zmieniła się od wielu lat, Bystrzyca nadal pozostaje w klasie III i IV.

Rzeka przepływając przez Lublin tworzy zróżnicowane relacje przestrzenno-krajobrazowe, co czytelne jest w zmiennych proporcjach między elementami naturalnymi i antropogenicznymi. Analizując plan miasta oraz konfrontując go ze stanem faktycznym, wyraźny staje się podział rzeki na cztery odcinki, zróżnicowane pod względem nasycenia walorami przyrodniczymi i kulturowymi.

We fragmencie południowym dolina rzeki jest szeroka, a jej dno ma charakter torfowiska pojeziornego. Od ulicy Prawiednickiej, tj. północnej granicy miasta do Zalewu Zemborzyckiego, Bystrzyca płynie naturalnym korytem wśród zmeliorowanych łąk w otoczeniu lasów łągowych (*Fraxino-Alnetum*). Dolina ma charakter seminaturalny, a w zakolach i płycznach spotykamy ptaki wodne, płazy oraz przedstawicieli gadów. Teren jest atrakcyjny pod względem przyrodniczym i krajobrazowym. Od ulicy Marzanny do mostu na ul. Cienistej wzdłuż rzeki poprowadzona jest lokalna droga gruntowa, stanowiąca trasę wycieczek konnych i krajoznawczych. Nie jest ona jednak zbyt uczęszczana, co nie powoduje jej degradacji. Najlicz-

niejszą grupę użytkowników tego odcinka stanowią wędkarze.

Zalew Zemborzycki utworzony został przez przegrodzenie doliny Bystrzycy zaporą czołową z wbudowanym w nią dwuprzęsłowym jazem. Brzegi zbiornika zostały częściowo obwałowane zaporami bocznymi, zawale jest odwadniane dwoma pompowniami i systemem rowów opaskowych oraz odwadniających. Do najbardziej atrakcyjnych miejsc pod względem przyrodniczym, należy płytką zatoczką zwaną „Rękawem”, gdzie gnieźdzą się ptaki wodne, a w okresie wiosennym odbywają się gody m.in. żaby moczarowej. W okresie jesiennym i zimowym takim miejscem jest ujście Bystrzycy do Zalewu. Problemem są natomiast zakwity sinic, pojawiające się w okresie wiosennym i letnim.

Od tamy na Zalewie do Lubelskiego Klubu Jeździeckiego (LKJ) rzeka znów płynie naturalną doliną, choć po prawej stronie jest w dużej mierze zmieniona, a zwarta, wysoka zabudowa jednorodzinna dochodzi do samego brzegu. Po lewej stronie zlokalizowane są ogrody działkowe oraz łąki z licznymi obniżeniami terenowymi, w których stagnuje woda. Ten fragment doliny stanowi nie tylko ładny element krajobrazowy, ale także dogodny miejsce bytowania zwierząt. Na krótkim odcinku przy LKJ Bystrzyca ma charakter naturalny, meandruje w otoczeniu zadrzewień olszy czarnej, wierzb białej i kruchej, tu także mamy bogaty świat zwierzęcy.

Niestety od LKJ, do mostu przy ul. Kalinowszczyzna, Bystrzyca została obwałowana. To odcinek rzeki, gdzie elementy antropogeniczne przeważają nad przyrodniczymi. Dolina przebiega w pobliżu Śródmieścia, Starego Miasta, Bronowic i Tatar. Znacznie się tu zwęża, brzegi są wysokie i umocnione. Jej niepowtarzalny charakter tworzą elementy kulturowe i naturalne, z wyraźną dominacją tych pierwszych. Niestety nie zawsze ta przemienność wrażeń ma walory estetyczne. Z jednej strony otwierają się widoki na Stare Miasto z licznymi dominantami w postaci wież kościołów, na tle ogrodów działkowych, a z drugiej mamy dzielnicę przemysłową.

Od LKJ po lewej stronie obserwujemy wysoką skarpgę nadrzeczną u podnóża której położone są ogrody działkowe „Wapienna” i „Bystrzyca” oraz zabudowa mieszkaniowa ul. Wapiennej. O ile te pierwsze są terenami zadbanymi, to zabudowania przy ul. Wapiennej, mimo wielu starań mieszkańców są w bardzo złym stanie. Powodowane jest to lokalizacją budynków na terenie o zbyt wysokim poziomie wód gruntowych, co uniemożliwia wsiąkanie wody deszczowej.

Kolejnym obiektem położonym na skarpie jest Politechnika Lubelska. Pomiędzy budynkami uczelni jest dużo zieleni, jej stan jest zadowalający, ale wymaga ona pielęgnacji. Niestety tereny, które znajdują się poniżej skarpy są nieuporządkowane, porośnięte roślinnością ruderalną,

zmieniające się w niektórych miejscach w „dzikie” wysypiska śmieci. Okresowo ta rozległa przestrzeń jest wykorzystywana jako miejsce koncertów, boisko sportowe oraz parkingi w czasie organizowanych ekspozycji czy różnego rodzaju targów handlowych.

Tereny leżące na przeciwnym brzegu rzeki, są bardziej zdegradowanymi, przemysłowymi z mniejszym udziałem zieleni. Główną dominantą w krajobrazie stanowią budynki cukrowni. Interesującym ornitologicznie miejscem są odstojniki przy cukrowni z występującą bogatą awifauną; zaobserwowano tu 86 gatunków ptaków, m.in: rybitwę rzeczną (*Sterna hirundo*), czajki (*Vanellus vanellus*), mewy śmieszki (*Larus ridibundus*), rożeńce (*Anas acuta*), świstuny (*Anas penelope*), brodziec śniadego (*Tringa erythropus*), 4 gatunki perkozów: dwuczuby (*Policeps cristatus*), rdzawoszy (*P. griseigena*), zausznik (*P. nigricollis*), perkozek (*Tachybaptus ruficollis*). Obszar zajmowany przez odstojniki jest jednak bardzo zdegradowany. Okresowo zbiorniki te wydzielają nieprzyjemny zapach, utrudniający życie mieszkańcom pobliskich dzielnic.

Osiedle położone na terenach przyfabrycznych przy ul. Dzierżawnej, podobnie jak zabudowa przy ul. Wapiennej, leży na torfach, jest nieatrakcyjne, zaniedbane, brak tam kanalizacji. Podobnie jak przy ul. Wapiennej, tutejsi mieszkańcy mają problemy związane z podtapianiem budynków mieszkalnych czy zamu-

Zalew Zemborzyccki
Zemborzyccki Reservoir

Zabudowa w dolinie Bystrzycy
Buildings in Bystrzyca valley

Bystrzyca w okolicach Lubelskiego Klubu
Jeździeckiego (LKJ)
Bystrzyca in the neighbourhood of Lubelski
Riders Club (LKJ)

Uregulowana dolina Bystrzycy w Śródmieściu
Regulated Bystrzyca valley in the city centre

Panorama dzielnicy Kalinowszczyzna
Panorama of Kalinowszczyzna district

Najpiękniejsza panorama Starego Miasta
od strony Bystrzycy
The most beautiful panorama of Old City
from Bystrzyca side

laniem ogródków przydomowych. Mieszkania są mało komfortowe, w brzydkim otoczeniu, a zabudowa wymaga remontu i odnowienia. Zieleni tego osiedla jest uboga, reprezentowana przez jeden skwer z placem zabaw i ogród przyszkolny. Teren jest chaotycznie „zagospodarowany” przez prowizorycznie urządzone parkingi, garaże, komórki. Jest tu także wiele starych, nieużytecznych budynków. Wszystko to sprawia wrażenie całkowitego przestrzennego i funkcjonalnego bałaganu.

Za cukrownią znajduje się Park Ludowy. Z rzeką sąsiadują jego gęste zadrzewienia, pozostałość po wcześniejszej świetności tego obiektu. Na lewym zaś brzegu znajdują się niskie zabudowania szkoły muzycznej i dość estetyczne budynki MPWiK-u, w otoczeniu dobrze zorganizowanej zieleni. Kolejny odcinek doliny jest bardzo wartościowy pod względem krajobrazowym. Jest to panorama Starego Miasta z ogrodami działkowymi na Rusałce. Widok piękny, ale w żaden sposób nie jest on ekspozycyjny. Natomiast po lewej stronie znajdują się boiska sportowe oraz tor żużlowy.

Aż do ujścia Czerniejówki Bystrzyca płynie przez tereny o charakterze usługowym (centrum handlowe Rusałka i Gala). Na odcinku od ul. Unii Lubelskiej zlokalizowane są ogrody działkowe powstałe w miejscu Wielkiego Stawu Królewskiego oraz zaniedbana zabudowa dzielnic Bronowice i Tatary.

Ostatni z badanych odcinków doliny rzeki przebiega już w otoczeniu łąk i ogrodów działkowych. Tutaj Bystrzyca znów nabiera bardziej naturalnego charakteru, choć płynąc przy oczyszczalni ścieków jest także odbiorcą wody z tego zakładu.

Nawet ogólna analiza walorów krajobrazowo-przyrodniczych doliny Bystrzycy prowadzi do konkluzji, że stan ten nie jest dobry. Obwałowanie rzeki całkowicie zmieniło jej rolę, nie jest ona odnajdywana w przestrzeni miasta. Rzekę możemy oglądać z 4 mostów, wiaduktu, budynków Politechniki, zabudowy przy ul. Romera, Al. Zygmuntońskich oraz podczas spaceru lub przejażdżki rowerowej po wale. Z drugiej strony, Bystrzyca jest najważniejszym ciągiem ekologicznym, który łączy w system 12 ważnych ogniw struktury ekologicznej ze zurbanizowanym centrum. Są to: kompleks leśny w widłach Bystrzycy i Nędznicy, kompleks leśno-wodny Dąbrowa-Zalew Zemborzycki, kompleks łąk i ogrodów działkowych poniżej przejazdu kolejowego, kompleks leśny Stary Gaj, ogrody działkowe i LKJ, Odstojniki i Park Ludowy, ogrody działkowe Rusałka, korytarz ekologiczny rzeki Czerniejówka z parkiem i stawami w Abramowicach, ogrody działkowe Podzamcze, korytarz ekologiczny rzeki Czechówki z Ogrodem Botanicznym i Muzeum Wsi Lubelskiej, ogrody działkowe Kalina, stare wysypisko śmieci przy ul. Zawilcowej, kompleks łąk naturalnych z meandrującą Bystrzycą wraz z murawami

kserotermicznymi Skarpy Jakubowickiej. Wymienione elementy pełnią bardzo ważną funkcję biologiczną, hydrologiczną i przewietrzającą.

Zagospodarowanie Bystrzycy na przełomie wieków

The Bystrzyca valley management in history

Ośrodek lubelski położony na skrzyżowaniu krajowych i międzynarodowych szlaków handlowych rozwinął się wokół przeprawy przez Bystrzycę. A położenie w widłach rzek: Bystrzycy i Czechówki, w znaczny sposób zapewniało bezpieczeństwo. Już w XIV wieku okazało się, że oprócz funkcji militarnych obie rzeki mają istotne znaczenie gospodarcze. W sąsiedztwie miasta, były one zabudowane kaskadami, stawami młyńskimi i zbiornikami zaporowymi. Wykorzystywano je do hodowli ryb, do wytwarzania energii oraz zaopatrywania w wodę ludności miejskiej. Natomiast podmokłe doliny wzmacniały warunki obronne miasta.

W XIX wieku zmniejszyło się znaczenie obiektów wodnych uprzednio wybudowanych na Bystrzycy i Czechówce. Zamulone stawy przynosiły niewielkie korzyści ekonomiczne, a trudne do zagospodarowania doliny stawały się barierami rozwoju miasta. Ponadto rzeki wraz z dolinami były

naturalnymi odbiornikami ścieków i nieczystości miejskich, co stwarzało istotne zagrożenie sanitarne dla mieszkańców. Warto w tym miejscu wspomnieć również o znaczącej roli rekreacyjnej, jaką miała Bystrzyca i Czerniejówka. Nad ich brzegami zlokalizowane były kąpieliska, łaźnia, park zdrojowy Bronowice oraz przystań wodna z wypożyczalnią sprzętów pływających. Niestety naturalne procesy hydrogeniczne, brak konserwacji urządzeń a także działania wojenne doprowadziły do całkowitego zniszczenia urządzeń hydrotechnicznych istniejących w dolinach rzecznych. Co prawda już w latach 20. XX wieku ówczesna pracownia urbanistyczna zajmowała się problematyką zagospodarowania rzek i dolin, miały być one uregulowane a wybudowane wzdłuż nich pasy ochronne miały jednocześnie służyć jako bulwary spacerowe. Do prac regulacyjnych na większą skalę przystąpiono dopiero w 1933 r., rozpoczynając od poprawienia brzegów Bystrzycy. Nadano jej nowy wygląd, wyrównano łóżysko, pogłębiono koryto a usypane wały zadarniono^{3, 4}. Z czasem zlikwidowano wszystkie piętrzenia młyńskie, a uregulowane i częściowo obwałowane rzeki straciły całkowicie znaczenie rekreacyjne. Procesy urbanizacyjne wkroczyły na osuszone tereny dolin, co w konsekwencji spowodowało zmianę naturalnych użytków zielonych, wpłynęło na zagospodarowanie terenów nadrzecznych⁵. Jednak nawet wtedy starano się ochronić rzekę i jej dolinę

Ogrody działkowe „Bystrzyca”
„Bystrzyca” garden allotments

Zabudowa przy ul. Wapiennej
Buildings in Wapienna street

Budynki Politechniki Lubelskiej
Buildings of Lublin University of Technology

Cukrownia
Sugar factory

Bystrzyca przy Parku Ludowym
Bystrzyca river in Ludowy Park

Panorama Starego Miasta, ogrody działkowe
Panorama of the old city, allotments

przed degradacją, powstały koncepcje i plany zagospodarowania tych terenów. Sporządzono 8 projektów parków, ośrodków sportowo-rekreacyjnych, niestety zrealizowano tylko dwa: Park Ludowy i Zalew Zemborzycki, poza tym na znacznych arealach założono kolonie ogrodów działkowych⁶.

Obecne zagospodarowanie turystyczne

Actually tourism management

Analiza zagospodarowania i kierunku kształtowania krajobrazu doliny Bystrzycy wskazują, że obecny stan rzek przepływających przez Lublin niewiele się różni od tego, który stworzyliśmy w XX wieku. Tereny leżące wzdłuż brzegów Bystrzycy są częściowo zagospodarowane: na wale od mostu na Kalinowszczyźnie do Zalewu Zemborzyckiego biegnie ścieżka rowerowa, po obu stronach rzeki zlokalizowanych jest 9 kolonii ogródków działkowych, a w pobliżu mostu kolejowego klub jeździecki. Znajdują się tu także: Park Ludowy, stadion sportowy, ogólnodostępne boiska do siatkówki, koszykówki i piłki nożnej. Roślinność po obu stronach ścieżki jest rozmieszczona dosyć chaotycznie, bez myśli kompozycyjnej. Są odcinki w ogóle pozbawione zieleni jak i przegęszczone (wysoki żywopłot z ligustru

zasłaniający rzekę), wymagające przycięć. Niekorzystne jest również usytuowanie ławek, które bardzo często ustawiane są tyłem do rzeki.

Pomimo niewielkiego zagospodarowania, Dolina Bystrzycy stanowi jedno z ważniejszych terenów odpoczynku i spacerów mieszkańców Lublina, obecne są tu także miejsca spontanicznego wypoczynku: kąpieliska, przestrzenie do plażowania i grillowania.

Najważniejszym obiektem pełniącym funkcję rekreacyjną (od 1974 r.) jest Zalew Zemborzycki. Zajmuje on powierzchnię 230 ha przy średniej głębokości 2,3 m. W miejscu byłego folwarku powstał ośrodek wypoczynkowy Marina o powierzchni 28 ha. Znajduje się tu przystań żeglarska i kajakowa, strzeżone kąpielisko oraz camping. Z ośrodka prowadzą liczne szlaki turystyczne w kierunku Dąbrowy i Starego Lasu. Zalew łączy z centrum ścieżka rowerowa.

W otoczeniu zbiornika spotykamy liczne place zabaw dla dzieci, boiska do gier (piłka nożna, siatkowa, plażowa), wypożyczalnię sprzętu pływającego. Można skorzystać z rejsu statkiem wycieczkowym. Odbývają się tutaj zawody żeglarskie oraz narciarstwa wodnego. Do popularnych form wypoczynku nad Zalewem należy również wędkowanie, a w okresie zimowym bojery⁷.

Z przeprowadzonych badań terenowych oraz analizy systemu wodnego miasta wynika, że Bystrzy-

ca stanowi główną oś wypoczynkową Lublina, łącząc je z najlepiej przygotowanym ośrodkiem jakim jest Zalew Zemborzyski.

Koncepcja zagospodarowania turystycznego

Tourism management project

Dolina Bystrzycy pełni wiele funkcji: posiada unikatowe walory krajobrazowe, kształtuje warunki przyrodniczo-zdrowotne, a także wspomaga prawidłowe funkcjonowanie przyrody w mieście.

W krajobrazie i morfologii Lublina największą rolę odgrywają doliny rzek: Bystrzycy, Czechówki i nieco mniejszym stopniu Czerniejówki. W przeciwieństwie do samych rzek, które mają charakter małych płytkich cieków, wykształcone przez nie doliny, są dość rozległe. Zaniedbanie i brak działań w kierunku uatrakcyjnienia tych terenów powoduje, że nie są one w pełni wykorzystywane. Należy dążyć do odtworzenia naturalnego stanu rzek, ich środowiska przyrodniczego i pierwotnego krajobrazu, a także wyjść na przeciw potrzebom wypoczynkowym mieszkańców naszego miasta. W tym celu warto:

1. Zwiększyć dostępność i ekspozycję zabytków kultury oraz udostępnić te tereny przez utworzenie szlaków pieszych i ścieżek rowerowych

(kształtowanie reprezentacyjnej części miasta wzdłuż rzek):

- odstąpienia widokowe – przy parku Rusałka, przy młynie Kraus-sego i ogródkach działkowych na Podzamczu,
- wyeksponować zbocza skarpy z nową zabudową Politechniki i ul. Kredowej jako walor krajo-brazowy,
- likwidację osiedla domów jedno-rodzinnych przy ul. Wapiennej i Dzierżawnej,

- zagospodarowanie – odnowienie starych kamienic przy Krochmalnej, odnowienie starych kortów,
- uzupełnienie i rekompozycja zieleni przy ścieżce rowerowej;

2. Połączyć doliny rzeczne z wąwozami i istniejącymi parkami, terenami zieleni, obiektami sportowo-wypoczynkowymi np. ścieżkami rowerowymi:

- zagospodarować dla celów turystycznych: teren dawnego wysypiska przy ul. Janowskiej, LKJ, ul. Krochmalną, Politechnikę, cukrownię, plac przy szkole muzycznej, Park Ludowy, Park Rusałka; ogrody działkowe: Motor, Unii Lubelskiej, Podzamcze, a także okolice Stadionu, Dworku Grafa i ul. Zawilcowej,
- nad rzekami przy ścieżkach utworzyć obiekty sportowe, boiska, korty tenisowe, sale koncertowe, miejsca do grillowania, ławki,
- zlikwidować stację paliw w miejscu, gdzie dolina Bystrzycy łączy się z parkiem Rury;

Centrum Handlowo-Usługowe Gala
Gala Trading and Service Centre

Bronowice
Bronowice

Ścieżka rowerowa
Cycling path

Otoczenie ścieżki rowerowej - gęsty żywopłot uniemożliwia widok na rzekę

Cycling path neighbourhood – dense hedge makes it impossible to view the river

Kapieleśko nad Zalewem Zemborzyckim

Swimming place at Zemborzycki Reservoir

Boisko do piłki plażowej nad Zalewem Zemborzyckim

Beach-ball court at Zemborzycki Reservoir

3. Zlikwidować dzikie wysypiska śmieci nad rzekami;

4. Połączyć funkcję wypoczynkową z ekologiczną poprzez wprowadzenie zmian w sposobie zagospodarowania terenów zieleni (łąki kwietne, zakrzewienia w grupach, rośliny zwabiające zwierzęta):

- utrzymanie i wzbogacenie występujących w dolinie wartości przyrodniczych, np. renaturalizacja wybranych odcinków dolin rzecznych,
- rozluźnienie zabudowy oraz ochrona przed zabudową i innymi formami zainwestowania dolin rzecznych,
- zachowanie pasów terenu o szer. minimum 10–15 m (po obu brzegach koryta rzeki) wolnych od ogrodzeń (tereny o szczególnych walorach ekologicznych nie powinny być w ogóle ogradzane),
- zakaz zadrzewienia czy zalesienia dolin rzek bo to może powodować stagnację powietrza i utrzymywanie się wilgoci,
- zwiększenie retencji wód opadowych poprzez tworzenie małych zbiorników na osiedlach,
- obszary poza zabudowaniami wskazane pod użytki zielone,
- kategoryczny zakaz odprowadzania nieczystości do rzek oraz uporządkowanie kanalizacji deszczowej,
- eliminacja występujących w dolinie działalności będących w kolizji z jej wiodącą funkcją – funkcją ekologiczną;

5. Utworzyć na osadnikach należących do cukrowni rezerwat lub ostoję ptaków wodnych, które tam przebywają stale bądź okresowo.

Niewątpliwie Bystrzyca i jej dolina mają duży potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i wypoczynkowy. Zatem należy z jednej strony zachować jej walory przyrodnicze, inwestycje prowadzone na tym obszarze powinny prowadzić do wzmocnienia jej roli jako najważniejszego czynnika kształtującego klimat w mieście i osi łączącej w całość „wysepki zieleni” znajdujące się Lublinie. Z drugiej strony należy udostępnić je dla mieszkańców. Teren zieleni nadrzecznej powinien harmonijnie przechodzić w inne obszary rekreacyjno-wypoczynkowe, co jak wiemy jest niezmiernie trudnym zadaniem. Tym bardziej, że światowe trendy wskazują na ponowne komercyjne zainteresowanie rzekami. Miasta starają się być „blisko wody”, która stanowi żywą scenografię kreacji śmiałych zamierzeń architektoniczno-urbanistycznych zespołów mieszkaniowych, biur, wieżowców, centrów handlowych i kulturowych.

Podsumowanie

Summary

Dolina Bystrzycy stanowi ważny element w układzie przestrzennym Lublina, łączy elementy architektoniczne i urbanistyczne z elementami naturalnego krajobrazu. Jej walory

powinny być odpowiednio wykorzystane w kształtowaniu miasta poprzez rozszerzenie powierzchni terenów rekreacyjnych i zwiększenie możliwości wypoczynku, ale z drugiej strony powinny być to działania ograniczające np. rozprzestrzenianie się zabudowy na tereny otwarte.

Tereny doliny można podzielić na cztery części, zróżnicowane pod względem przyrodniczym i kulturowym. Odcinki przy granicach miasta charakteryzują się najmniejszym przekształceniem krajobrazu naturalnego, stanowią także tereny o stosunkowo małym zainteresowaniu turystycznym. Za to tereny położone w najbliższym sąsiedztwie Śródmieścia odgrywają bardzo dużą rolę w życiu miasta, są one celem masowej rekreacji tym bardziej, że prowadzi tędy ścieżka rowerowa. Nasuwa się zatem pytanie: czy dolina daje nam możliwość takiego wypoczynku do jakiego tęsknimy, po tygodniu w zgiełku i hałasie, kiedy spotykamy się na zatłoczonej ścieżce rowerowej i nad brudnym Zalewem?

Konkludując powyższe rozważania uważamy, że konieczna jest dyskusja. Wskazane jest wykonanie analizy wartości krajobrazowych i przyrodniczych całego miasta, a wnioski z takich badań, powinny być podobnie jak inne wartości przestrzeni, podstawą do podejmowania decyzji o zasadach funkcjonalnego i przestrzennego rozwoju oraz przekształcania Lublina. Warto na nowo przeanalizować złożony stan

zagospodarowania dolin rzecznych. Powinno to stanowić podstawę dla analizy kompozycji tego ważnego elementu krajobrazu. Tym bardziej, że ciągnące się przez środek miasta pasmo terenów zalewowych (Bystrzyca, Czechówki, Czerniejówka), pozostaje nadal w dużej mierze niezagospodarowane, bądź wręcz zdezastrowane przestrzennie. Powinno to obudzić dyskusję nad treścią i formą tego zagospodarowania. Włączanie rzek w krajobraz miast jest zadaniem długotrwałym i kosztownym, poza tym wymaga ono stworzenia długofalowych strategii rozwoju wpisanych w politykę przestrzenną miasta. Włączenie terenów nadrzecznych w świadome kształtowanie systemu zieleni, przeprowadzenie licznych zabiegów rewitalizacyjnych czy renaturalizacyjnych, zmiany sposobu regulacji, przywrócenie przynajmniej częściowo przyrodniczego charakteru rzece, może stanowić podstawę optymalnego zagospodarowania i użytkowania obszarów aglomeracji, a także szansę dla miasta na zmianę wizerunku oraz poprawę jakości życia jego mieszkańców.

Zdjęcia wykonała K. Sobczak.

Photographs by K. Sobczak.

Ewa Trzaskowska

Katarzyna Sobczak

Instytut Architektury Krajobrazu
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Institute of Landscape Architecture
The John Paul II Catholic University of Lublin

Przypisy

¹ Liszewski S., 1995, *Geografia miast nadrzecznych* [w:] „Rzeki: kultura-cywilizacja-historia”, red. J. Kołtuniak, Wyd. Muzeum Śląskie, Katowice, nr 4, s. 127-152.

² Janiszewski M., 1991, *Geograficzne warunki powstawania miast polskich*, Wyd. UMCS, Lublin.

³ Sempliński P., 1993, *Ochrona środowiska w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Lublina* [w:] „Raport o stanie miasta Lublina”, red. J. Stochlak, Wyd. Miejski Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie, Lubelska Fundacja Rozwoju, Lublin, s. 235-238.

⁴ Michalczyk Z., Łoś M., 1997, *Przekształcenia stosunków wodnych w aglomeracji lubelskiej* [w:] „Strategia wykorzystania i ochrony wód w dorzeczu Bystrzycy”, Wyd. UMCS, Lublin, s. 45-52.

⁵ Michalczyk Z., Łoś M., 1997, *Przekształcenia stosunków wodnych w aglomeracji lubelskiej* [w:] „Strategia wykorzystania i ochrony wód w dorzeczu Bystrzycy”, Wyd. UMCS, Lublin, s. 45-52.

⁶ Wójcikowski W., 2006, *Tamte lata co minęły... O Lublinie drugiej połowy XX w. i dawniejszym*, Wyd. Tylda, Lublin.

⁷ Łoziński R., 2005, *Zembrzyce: szkice z dziejów wsi i dzielnicy miasta Lublina*, Wyd. Rada Osiedla, Lublin.